

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА КРИЗОВИХ ФАКТОРІВ ФІНАНСОВОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Нерозвиненість фінансових ринків в АПК України, невідпрацьована система збуту продукції, негативно позначається на діяльності підприємств. У зв'язку з чим особливо актуальною стає експрес-діагностика банкрутства агрофірм.

The backwardness of the financial markets in agriculture of Ukraine not developed system of selling of production, is negatively reflected in activity of the enterprises. In this connection especially urgent there is express-diagnostics of bankruptcy of firms.

Минулі в Україні реформування кооперативних сільгосппідприємств перетворили їх у приватні аграрні формування. Складової аграрної реформи при цьому є розвиток ринків сільськогосподарської продукції і ресурсів для села, приватизація землі і передачі майна цих господарств у приватну власність їх колишнім членам. При цьому її основною метою виступає створення комерційного сільськогосподарського виробництва, яке б працювало на прибуток, забезпечуючи ріст національного доходу країни.

Розвиток аграрної реформи знаходиться в початковій стадії. Широке коло проблем, які необхідно вирішити агропромисловим підприємствам. Нерозвиненість фінансових ринків в АПК України, непередбачуваність податкових законодавств, невідпрацьована система збуту продукції – усе це негативно позначається на виробничо-фінансовій діяльності підприємств. У цих умовах особливу актуальність представляє здійснення системи експрес-діагностики банкрутства. З початку становлення ринкових відносин в Україні на грані банкрутства перебувало значне число підприємств. З прийняттям Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” та “Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 років” процес банкрутства торкнувся й аграрного сектора.

Проблеми, пов'язані з механізмом банкрутства підприємств, визначенням кризових факторів фінансового розвитку є предметом дослідження вітчизняних і закордонних учених. Істотний внесок у дослідження даних проблем зробили Арангій В. І., Бланк І. А., Ковальов В. В., Карл Хеддервік, Савицька Г. В., Ковальчук М. І., Шеремет А. Д. Однак, залишається ряд невирішених питань, пов'язаних з визначенням і оцінкою факторів, що роблять вплив на фінансовий розвиток підприємств сільського господарства.

Вимагає подальшої розробки механізм банкрутства сільськогосподарських підприємств і його прогнозування, розрахунок показників платоспроможності, що відбивали би специфіку даної галузі. Усе це вимагає подальшого дослідження науково-теоретичних основ оцінки кризових факторів фінансового розвитку суб'єктів аграрної сфери і розробки основних напрямів виходу зі стану банкрутства цих підприємств. Однак при усіх витратах і проблемах перетворень, що відбуваються, відрізняється постійна адаптація підприємств, що приводить до ряду позитивних результатів.

У ринковій економіці одержання прибутку є метою підприємницької діяльності, тому вона виступає як рушійна сила розвитку підприємства і разом з цим служить основним джерелом фінансових ресурсів у багатьох учасників суспільного виробництва. Усе це визначає центральне місце і важливу роль прибутку в розвитку ринкової економіки. Якщо підприємство прибуткове, отже, воно життєздатне і конкурентноздатне. В Україні за станом на 2000 рік нараховувалося 34,5 % збиткових підприємств, у 2001 р. – 42,6 %, 2002 р. – 48,2 %, а в 2003 р. – 42,3 %. Зниження частки збиткових підприємств підтверджується і ростом абсолютної суми прибутку від звичайної діяльності до оподатковування. Так, якщо в аграрному секторі в 2002 році був збиток від звичайної діяльності в розмірі 254,6 млн. грн., то в 2003 році вже отриманий прибуток у сумі 769,3 млн. грн. [1].

Позитивні результати аграрного сектора економіки повною мірою відносяться і до результатів виробничо-фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств Одеського ринку. Аналіз показав, якщо в 1995 р. у сільському господарстві області прибуток становив 46,2 млн. грн., то в 2003 р. прибуток отриманий у розмірі 78,4 млн. грн. Якщо прибуток сільгосппідприємств у 1995 р. займав лише 3,8 % від загальної суми прибутку, отриманого у всіх галузях виробництва, то в 2002 р. його рівень досяг більш 12 % [2]. Усе це свідчить про поступове вирівнювання негативних сторін діяльності в аграрному секторі Одеської області.

Для того щоб прибуток міг виявити свою роль, його розміри на підприємстві повинні відповідати вимогам ринкової економіки. Це спонукає підприємства підтримувати обсяг виробництва на відповідному рівні. Процес виробництва і реалізації продукції сільського господарства вимагає великих матеріальних витрат, у зв'язку з чим підприємства постійно мають потребу в додаткових джерелах фінансування. Самі підприємства на сьогоднішній день не мають у своєму розпорядженні достатні засоби. Ступінь платоспроможності сільськогосподарських підприємств відповідає оптимальному значенню лише за коефіцієнтом текучої ліквідності, що у 2003 р. склав майже 1,6 проти 1,4 у 2001 році.

Поняття платоспроможності і ліквідності підприємства мають самостійне значення. Під ліквідністю підприємства розуміють наявність у нього такої кількості оборотних активів, що досить для покриття поточних зобов'язань. Платоспроможність – це наявність у підприємства коштів і їх еквівалентів, сума яких необхідна для розрахунку по короткострокових кредиторських заборгованостях.

З метою своєчасного виявлення кризових факторів розвитку сільськогосподарських підприємств необхідно систематично проводити поглиблений аналіз фінансового стану.

Необхідно відзначити, що під банкрутством підприємства в економічному змісті розуміють нездатність підприємства виконувати свої зобов'язання перед кредиторами через обмеженість активів у ліквідній формі. В Україні розроблена і діє методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств і організацій. На наш погляд, оцінка кризових факторів фінансового розвитку і прогнозування можливого банкрутства підприємства повинна здійснюватися задовго до прояву його явних ознак. Це у свою чергу дозволить прийняти комплекс управлінських рішень, спрямованих на оздоровлення фінансово-господарської діяльності підприємства.

Аналітична практика оцінки фінансового стану сільськогосподарських підприємств Одеської області показала, що в основному підприємства платоспроможні лише за рахунок коефіцієнта поточної ліквідності і, як правило, відсутність на рахунках

коштів за станом на дату складання балансу, приводить до вкрай низького значення коефіцієнта абсолютної ліквідності. Нормативи встановлені Методичними рекомендаціями щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затвердженими наказом Міністерства економіки України від 17 січня 2001 року.

Збільшення частки дебіторської заборгованості за реалізовану продукцію, виконані роботи та надані послуги повинні сприяти поліпшенню показників платоспроможності. Але в зв'язку з кризою неплатежів переважна більшість дебіторів неплатоспроможна, що призводить до недоодержання сум дебіторської заборгованості. У такій ситуації важливим завданням кожного підприємства є створення резерву сумнівних боргів.

Запобігти банкрутству аграрних підприємств можна шляхом його прогнозування. Одним із способів своєчасного прогнозування неплатоспроможності і низької ліквідності підприємства є експрес-діагностика банкрутства.

Основною метою експрес-діагностики банкрутства повинно бути раннє виявлення ознак кризового розвитку підприємства і попередня оцінка масштабів кризи його стану.

Експрес-діагностика банкрутства сільськогосподарських підприємств може здійснюватися за наступними основними етапами [3]:

1 етап – визначення об'єктів спостереження «кризового поля», що реалізує погрозу банкрутства підприємства;

2 етап – формування системи індикаторів оцінки погрози банкрутства;

3 етап – аналіз діяльності сторін кризового фінансового розвитку підприємства, здійснюваний стандартними методами;

4 етап – попередня оцінка масштабів кризового фінансового стану підприємства.

Досвід показує, що в сучасних економічних умовах практично всі аспекти фінансової діяльності підприємства можуть генерувати погрозу його банкрутства. Основними об'єктами спостереження «кризового поля» підприємства можуть бути: ринкова вартість сільгосппідприємства, структура капіталів підприємства, склад активів і поточних витрат, величина чистого грошового потоку.

По кожному об'єкту спостереження «кризового поля» формується система індикаторів, що підрозділяються на об'ємні (виражаються абсолютною сумою) і структурні (відносні показники). Основними, на наш погляд, можуть бути наступні показники, представлені в таблиці 1.

Аналіз окремих сторін кризового фінансового розвитку підприємства може здійснюватися з використанням наступних стандартних методів: горизонтального (трендового) фінансового аналізу; вертикального (структурного) аналізу; порівняльного; аналізу фінансових коефіцієнтів; аналізу фінансових ризиків.

Попередня оцінка масштабів кризового фінансового стану підприємства проводиться на основі аналізу окремих сторін кризового розвитку підприємства за ряд попередніх етапів.

Система експрес-діагностики банкрутства забезпечує виявлення ознак кризового розвитку на ранніх стадіях, що дозволить підприємству вжити оперативних заходів по їх нейтралізації.

Таблиця 1.

Система найважливіших індикаторів оцінки банкрутства підприємства в розрізі окремих об'єктів спостереження «кризового поля»

Об'єкти спостереження «кризового поля»	Показники індикатори:		
	Об'ємні	Структурні	
		Найменування	Алгоритм-розрахунку
1	2	3	4
1. Чистий грошовий потік підприємства	1. Сума чистого грошового потоку по підприємству в цілому	1. Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	$\frac{[\Sigma \text{ чистого грошового потоку в розглянутому періоді}]}{[\Sigma \text{ виплат основного боргу за кредитами та позиками} + \Sigma \text{ приросту запасів ТМЦ} + \Sigma \text{ дивідендів, виплачених власникам підприємства на вкладений капітал}]}$
	2. Сума чистого грошового потоку по визначеній діяльності	2. Коефіцієнт ліквідності грошового потоку	$\frac{[\Sigma \text{ валового позитивного грошового потоку} - (\Sigma \text{ залишку грошових активів на кінець} - \text{на початок періоду})]}{[\Sigma \text{ валового негативного грошового потоку}]}$
		3. Коефіцієнт ефективності грошового потоку	$\frac{[\Sigma \text{ чистого грошового потоку в розглянутому періоді}]}{[\Sigma \text{ валового негативного грошового потоку в розглянутому періоді}]}$
2. Структура капіталу підприємства	1. Сума власного капіталу	1. Коефіцієнт автономії	$\frac{[\text{Власний капітал підприємства}]}{[\text{Активи підприємства}]}$
	2. Позиковий капітал підприємства	2. Коефіцієнт фінансового лівериджу	$\frac{[\Sigma \text{ позикового капіталу}]}{[\Sigma \text{ власного капіталу підприємства}]}$
3. Склад активів підприємства	1. Сума позаобігових активів	1. Коефіцієнт забезпеченості високоліквідними активами	$\frac{[\Sigma \text{ високоліквідних активів}]}{[\Sigma \text{ активів підприємства}]}$
	2. Сума обігових активів	2. Коефіцієнт поточної платоспроможності	$\frac{[\Sigma \text{ поточних активів}]}{[\Sigma \text{ поточних зобов'язань}]}$
	3. Сума дебіторської заборгованості	3. Коефіцієнт абсолютної платоспроможності	$\frac{[\Sigma \text{ грошових активів} + \Sigma \text{ короткострокових фінансових вкладень}]}{[\Sigma \text{ поточних зобов'язань}]}$
	4. Сума грошових активів	4. Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	$\frac{[\Sigma \text{ дебіторської заборгованості}]}{[\Sigma \text{ кредиторської заборгованості}]}$
		5. Період повернення дебіторської заборгованості	$\frac{[\text{Середній залишок дебіторської заборгованості}]}{[\Sigma \text{ одноденного обороту по реалізації продукції}]}$

Більш фундаментальна діагностика банкрутства припускає застосування методів факторного аналізу і прогнозування. При цьому необхідно використовувати повний комплексний аналіз фінансових коефіцієнтів, а також кореляційний аналіз, що дозволяє визначити ступінь впливу окремих факторів на характер фінансового розвитку аграрного підприємства.

Закордонний досвід запобігання погрози банкрутства припускає розрахунок моделі Альтмана, Спрінгейта, Тафлера, Тішоу, що ґрунтуються на мультиплікативному дискримінантному аналізі [4]. Однак використання цих моделей для оцінки погрози банкрутства українських сільськогосподарських підприємств не дозволяє одержати досить об'єктивний результат. У зв'язку з цим, актуальними залишаються методи аналізу розглянуті нами вище.

Таким чином, з урахуванням специфічних особливостей сучасного вітчизняного аграрного виробництва, забезпеченості його матеріальними, виробничими і трудовими ресурсами, умов збуту сільгосппродукції найбільш оптимальним способом прогнозування неплатоспроможності і низькою ліквідністю підприємства, на наш погляд, є експрес-діагностика банкрутства на основі розрахунків коефіцієнтів-індикаторів.

Такий розрахунок і аналіз дозволить здійснювати управління грошовими потоками; оптимізувати структуру капіталу підприємства; розрахувати коефіцієнт співвідношення річного грошового потоку та загальної суми кредиторської заборгованості для оцінки фінансової спроможності аграрного підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний комітет статистики України. Статистичний щорічник України за 2003 рік. С. 60-63, 155-157.
2. Державний комітет статистики України Одеське обласне управління статистики. Статистичний щорічник Одеської області 2003 рік. С. 31-35, 102-107.
3. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. Т. 2 – К.: Ника-Центр, 1999. – 276-282 с.
4. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности: Учеб. пособие. – 2-е издание. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 258-260 с.